

CONSILIUL NAȚIONAL SLOVAC DIN ANUL 1918

Ideea reconstituirii *Consiliului național slovac* a reînviat la începutul anului 1918. Milan Hodža a prezentat un proiect conform căruia ar fi posibilă înnoirea activității *Partidului Național Slovac*. În *Săptămânalul slovac* din 31 mai 1918 a publicat un manifest în care se declara: "Avem nevoie de *Consiliul Național Slovac*". A atras de asemenea atenția asupra a două funcții principale pe care acesta trebuia să le îndeplinească: 1. *Consiliul* să fie un for susținător al poporului slovac împotriva parlamentului și guvernului imperial; 2. *Consiliul* ca organ al dobândirii libertății pentru poporul slovac. Practic, până când Slovacia va exista în cadrul Ungariei, *Consiliul Național Slovac* o va reprezenta ca un organ politic superior și, în același timp, acest organ va fi îndreptățit, la un moment dat, să exprime voința și interesele poporului slovac. Articolul lui Hodža fost publicat după rezoluția de la Mikuláš din data de 1 mai 1918 și după hotărârile luate la ședința confidențială a *Partidului Național Slovac* din 24 mai. Acestea erau cele două documente de bază care proclamau comunitatea cehilor și slovacilor și dreptul poporului la autodeterminare. Hotărârea ședinței confidențiale a partidului declara direct că poporul slovac dorește să participe, pe baza dreptului la autodeterminare, la înființarea statului cehoslovac independent.

Importanța înființării *Consiliului Național Slovac* consta în faptul că acesta trebuia să reprezinte Slovacia și politica slovacă. Cu toate că exista o unitate de păreri cu privire la scopul și importanța constituirii unui organ politic slovac unitar, părerile despre continuarea drumului început erau divergente. Situația era influențată mai ales de situația politică internă din Ungaria, fapt care i-a îndemnat pe politicienii slovaci la prudență, pentru a nu ajunge la închisoare. Se aștepta și rezultatul ultimei ofensive austro-ungare de la Piave și a înaintării germane spre Paris din lunile de vară ale anului 1918. După insuccesul lor, trebuia hotărât rapid când, unde și în ce mod va fi fondat *Consiliul Național Slovac*. S-au propus tradiționalele întruniri din august ale *Societății muzeale slovace* și a societății *Živena* de la Turčiansky Svätý Martin. Când guvernul le-a interzis, s-a căutat o nouă modalitate. Principalii factori politici au stabilit o întâlnire "particulară" la Budapesta la 12 septembrie, în cadrul căreia au decis constituirea *Consiliului Național Slovac* care, ca for politic național superior, urma să ia decizii în privința problemelor naționale. A fost nu numai un pas important spre fondarea acestui organism, dar și pentru declararea scopului acestuia - crearea statului comun cu poporul ceh.

Propunerea înființării *Consiliului* urma să fie înaintată spre aprobare adunării *Partidului Național Slovac*, în cazul în care s-ar fi aprobat convocarea acesteia. În caz contrar se propunea urmarea exemplului românilor ardeleni; politicienii români s-au întrunit într-un număr mai mic, formând un comitet, care trebuia lărgit treptat prin cooptarea noilor membri. Matúš Dula, președintele *Partidului*, a fost însărcinat să convoace adunarea generală. La 24 septembrie el a trimis circulara în care explica importanța constituirii *Consiliului Național*. Este de menționat că în aceste demersuri au încercat să mai intervină ungerii, printr-o ofertă neoficială privind autonomia Slovaciei. Participanții slovaci la tratativele de la Budapesta - M. Dula, V. Makovický și E. Stodola - s-au opus fără echivoc unei asemenea alternative. M. Dula a plecat la Praga, unde a purtat tratative cu politicienii cehi - Karol Kramář, Josef Rotnágel și Václav Klobfáč - despre "intrarea Slovaciei în comuniune cu țările cehe" și i s-a propus modul de administrație pe care Slovacia îl va alege.

Demersurile s-au accelerat atât din cauza evenimentelor interne, cât și a celor internaționale, care în a doua jumătate a anului 1918 au avut o evoluție rapidă. Declarația lui Juriga în numele *Consiliului Național Slovac* din parlamentul maghiar, de la data de 19 septembrie 1918, despre dreptul slovacilor la autodeterminare, a avut un mare ecou în presă. *Slovenský týž denník* și ziarul maghiar *Pesti Napló* au scris despre *Consiliu* ca despre un organism deja existent. Dizidența cehoslovacă din străinătate a declarat la Washington constituirea statului cehoslovac independent. Nota lui Wilson din 18 octombrie în care se sublinia că soarta Austro - Ungariei va fi hotărâtă de chiar popoarele ei, acceptarea acestei declarații de însuși ministrul de externe Andrássy au dovedit că zilele monarhiei sunt numărate.

Având în vedere cele petrecute, conducerea *Partidului* a procedat la un ultim pas: printr-un anunț din *Národné noviny* din 24 octombrie, a convocat pentru data de 30 octombrie ședința comitetului *Partidului* la Turčiansky Svätý Martin. Mai mult, s-au trimis invitații nominalizate

personalităților politice. La data de 29 octombrie, au început să sosească la Martin delegații din întreaga Slovacie. Mai puteau avea loc împotriviri din partea organelor militare sau de poliție, dar acestea nu erau capabile să înfrângă hotărârea celor adunați. Pasul trebuia realizat printr-o declarație. S-au făcut trei propuneri. Acestea au fost puse în discuție încă cu o seară înaintea adunării. A fost acceptată propunerea lui Samuel Zoch, pe atunci preot evanghelic la Modra. Propunerea lui E. Stodola descria în partea oficială nedreptățile și oprimarea slovacilor din Ungaria iar în partea secretă - *Ozvena* a proclamat că "Consiliul Național Slovac, bazându-se pe declarațiile lui Wilson și Andrássy, declară că se unește cu poporul frate ceh și împreună formează statul cehoslovac independent".

Propunerea lui J. Damborský suna asemănător și deriva din decizia luată la 24 mai 1918. Având în vedere părerile străinătății și teama de eventualele persecuții, dar și remarcile părții cehe transmise declarațiilor prin I. Dérer, s-a acceptat propunerea lui Samuel Zoch. Nu se puneau direct problema formării unui stat comun cu cehii. Se accentua, însă, faptul că slovacii sunt, din punct de vedere cultural și istoric, ramura trăitoare în Ungaria a poporului cehoslovac, care cere aplicarea nemărginită a dreptului la autodeterminare. *Consiliul Național Slovac*, ca un unic organism reprezentativ al tuturor direcțiilor politice slovace, a decretat prin *Declarația poporului slovac*, că el este singurul în măsură să ia hotărâri în numele acestui popor, și nu guvernul maghiar sau alte organe reprezentative maghiare. *Consiliul Național Slovac* a declarat deschis că poporul slovac nu mai este dispus să rămână parte a statului maghiar și că dorește ca împreună cu poporul ceh să fondeze un stat independent. Acceptarea propunerii lui Zoch s-a datorat împrejurărilor, dar și insuficienței cunoașterii a situației. Cei adunați nu știau că la 28 octombrie la Praga a fost declarată independența de stat cehoslovacă; dar nici Praga nu a coordonat suficient evenimentele cu cele de la Martin, altfel declarația slovacilor s-ar fi alăturat doar proclamației de creare a statului cehoslovac de la Praga. În final, această formulare despre formarea statului comun cu poporul ceh a fost trimisă la Praga prin intermediul unei telegrame chiar imediat, la 30 octombrie, semnată fiind de M. Dula.

Declarația de la Martin, cu toate neajunsurile ei legate de formarea statului comun cehoslovac și de întrebuintarea formulării, pe drept cuvânt criticate, de națiune unică ceho-slovacă, a îndeplinit funcția de creator al statului. *Consiliul Național Slovac* și-a făcut cunoscut prin intermediul ei, în mod oficial, scopul său principal - despărțirea de statul maghiar și unirea cu poporul ceh. Nu poate fi pusă la îndoială voința *Consiliului* de a uni Slovacia cu țările cehe și nici importanța acestui act ca unul creator de stat, de drept și de fapt, chiar dacă această latură a *Declarației* a fost pusă adesea la îndoială.

Declarația a fost prima, dar politic cea mai importantă realizare a *Consiliului Național Slovac*. Acest organism a fost creat și ca un apărător al intereselor comune ale întregului popor slovac. Sarcina lui promordială a stat în integrarea Slovaciei în noul stat și eliberarea ei de sub suveranitatea maghiară. De facto, Slovacia făcea parte încă din statul maghiar. Prima condiție de despărțire de Ungaria era preluarea puterii guvernamentale de către *Consiliul Național Slovac*, așa cum a făcut-o *Consiliul Național Ceh* de la Praga. Acesta a concentrat în mâinile sale puterea executivă și legislativă și încă de la început se putea sprijini pe un sistem de consilii naționale, care au început să preia puterea în toată țara. *Consiliul Național Slovac* se afla într-o situație diferită, fiindcă nu avea cu cine să înlocuiască administrația maghiară, din care făcea parte un număr foarte mic de slovaci. Mai mult decât atât, guvernul maghiar și alte organisme executive făceau eforturi pentru a menține Slovacia în statul maghiar. Aceștia se bazau pe articolul 17 al armistițiului de la Belgrad din 13 noiembrie 1918, în care aliații s-au obligat că nu se vor amesteca în afacerile interne ale statului maghiar.

Guvernul contelui Károlyi a fost ferm hotărât să exploateze această prevedere și prin diferite modalități să intervină în evoluția Slovaciei. Între altele, a protestat împotriva staționării pe teritoriul Slovaciei a trupelor armate cehoslovace, iar când protestul nu a fost acceptat a intervenit prin forța armelor. *Consiliul Național Slovac* a propus cooperarea - excluzând Ungaria - în diferite domenii: aprovizionare, ocuparea reședințelor de comitat, participare la alegerile parlamentare și asigurarea ordinii și siguranței pe teritoriul Slovaciei. *Consiliul* a hotărât să solicite guvernului de la Praga ca acesta să fie împuternicit pentru a trata desființarea unității statale cu Ungaria. Clubul parlamentarilor slovaci care funcționa în cadrul *Adunării Naționale Provizorii* de la Praga a luat la 16 noiembrie o hotărâre în care se stipulează că prin înființarea guvernului cehoslovac și începerea activității

Adunării Naționale Provizorii (14 noiembrie 1918), puterea legislativă a *Consiliului* a trecut în mâinile acesteia. Grupul parlamentarilor slovaci a căzut de acord ca E. Stodola să fie împuternicit de guvenul cehoslovac să ducă tratative la Budapesta pentru lichidarea statală cu Ungaria. În acest context trebuie menționat că *Clubul parlamentarilor slovaci* a luat ființă în afara *Consiliului Național Slovac*. Era creația lui V. Šrobár, șeful comitetului slovac pe lângă *Consiliul Național* de la Praga, care a selectat și chemat pe parlamentarii ce urmau să reprezinte Slovacia în *Adunarea Națională Provizorie* de la Praga. Întâmplarea a făcut ca la 13 noiembrie să se discute în cadrul *Consiliului* despre trimiterea reprezentanților slovaci în *Adunare*.

Armata maghiară deja la 15 noiembrie 1918 a ocupat Turčiansky Svätý Martin, iar unitățile cehe puțin numeroase au fost nevoite să se retragă. În Slovacia s-a instalat starea de război, situația fiind deosebit de gravă. Problemele militare s-au găsit pe primul loc și evacuarea armatelor maghiare de pe teritoriul slovac a dobândit o importanță de prim rang. După sondarea opiniilor la Budapesta, Pavol Fábry a aflat că guvernul maghiar nu este dispus să-și retragă unitățile militare de pe teritoriul Slovaciei. Statul maghiar se simțea îndreptățit, prin articolele armistițiului, să treacă la înlăturarea unităților militare cehe. *Consiliul Național Slovac* a informat *Clubul parlamentarilor slovaci* și guvernul ceh despre situația creată în Slovacia, cerându-le ca în Slovacia să fie trimisă o forță armată suficient de mare, dar și dreptul de a organiza o proprie putere armată - Garda națională slovacă - și o susținere financiară pentru aceasta. Acest proiect al *Consiliului* nu s-a îndeplinit, ceea ce poate fi considerat ca o înfrângere în fața partenerilor cehi. *Clubul* și guvernul cehoslovac au interzis *Consiliului* să trateze cu organele guvernamentale maghiare și au susținut că nu este vorba decât de câteva zile, timp în care legiunea cehoslovacă urma să se deplaseze (26 noiembrie) de la Pola. Activitatea *Consiliului* trebuia rezumată la probleme organizatorice și informative, fără susținere financiară. Acestuia nu i-a rămas decât să înregistreze și să urmărească nedreptățile și fărădelegile comise de unitățile maghiare și de garda națională maghiară.

Milan Hodža, care l-a înlocuit din funcție pe E. Stodola, a fost împuternicit din partea guvernului cehoslovac să reprezinte Republica cehoslovacă la Budapesta și să ducă tratative despre lichidarea de stat cu Ungaria. În acest context s-a înregistrat și o propunere neoficială a guvernului maghiar privind reglarea provizorie a relațiilor între Ungaria și Slovacia. Hodža a încercat să exploateze starea de spirit a guvernului maghiar și a încercat - după cum însuși scria - "să întreprindă totul ca ungerii să părăsească Slovacia ...". În acest context a invitat la Budapesta și pe alți politicieni slovaci, în frunte cu M. Dula. Împreună cu Hodža au susținut poziția anterioară, conform căreia erau de acord cu bazele juridice ale Republicii cehoslovace și refuzau orice propunere a părții maghiare. Chiar dacă rezultatul convorbirilor nu s-a soldat cu nici un succes, presa maghiară a scris despre un pact politic între Hodža și partenerii săi și guvernul maghiar. M. Dula a publicat imediat o dezmințire în *Narodné noviny* din 3 decembrie, dar totuși acest episod, împreună cu scăderea importanței *Consiliului* față de Praga a avut urmări grave. M. Dula a plecat imediat la Praga să explice personal situația creată în Slovacia. Între el și K. Kramář, primul ministru de atunci, s-au lansat asigurări de încredere reciprocă în privința relațiilor cehoslovace, însă s-au instalat temeri cu privire la separatismul slovac.

Membrii comitetului executiv al *Consiliului Național Slovac* au încercat să rezolve problema integrării administrative a Slovaciei în noul stat la 31 octombrie. Se propunea o soluție provizorie. În procesul verbal al ședinței se menționează că "... după trecerea perioadei provizorii, după cel mult zece ani, se va regla poziția juridică a ramurii poporului nostru care trăiește în Ungaria, prin reprezentanții legali ai slovacilor pe de o parte, din Cehia, Moravia și Silezia pe de altă parte. Aceasta trebuie să afle poporul". Respectivul text nu a fost integrat în declarația oficială. El dovedește însă că membrii *Consiliului* erau preocupați de această problemă sperând că ea își va găsi o rezolvare legală în parlament. *Adunarea Națională Provizorie* și guvernul cehoslovac au hotărât să soluționeze situația din Slovacia în perioada provizorie prin înființarea *Ministerului cu puteri depline pentru Slovacia* prin legea 64 din 1918. În fruntea acestui minister a fost numit V. Šrobár, adeptul statului unitar cehoslovac și a unității poporului ceh și slovac. În Slovacia a sosit împreună cu "guvernul" său la 12 decembrie 1918, iar ca reședință și-a ales orașul Žilina, fiindcă Bratislava se afla încă în mâinile maghiarilor. Durata acestui provizorat administrativ în Slovacia depindea de consolidarea situației. Prima sarcină a *Ministerului cu puteri depline* era refacerea și asigurarea bunului mers al puterii

executive ca primă condiție pentru realizarea independenței noului stat pe teritoriul Slovaciei și consolidarea noului regim: asigurarea aprovizionării, transportului, comunicațiilor, producției etc.

Caracterul autocratic al regimului Šrobár a fost influențat de tensiunile sociale și naționale, dar și de încercările guvernului maghiar pentru menținerea Slovaciei în statul maghiar. Un aspect important a constat și în situația neclară ivită pe granița de sud, care a fost definitiv stabilizată abia în cadrul semnării tratatului de pace de la Trianon încheiat cu Ungaria în 8 iunie 1920. Atunci, Slovacia intrând și de facto în Republica cehoslovacă, prin înlăturarea unităților militare maghiare, s-au pus și bazele puterii de stat, s-a activat aparatul executiv și cel juridic. Prin hotărârea nr. 6 din 8 ianuarie 1919, Šrobár a desființat cu data de 23 ianuarie 1919 toate sfaturile și comitetele populare.

Pe atunci pe teritoriul slovac funcționa o rețea vastă de sfaturi populare. *Consiliul Național Slovac* a publicat în 8 noiembrie 1918 o circulară prin care cerea înființarea în fiecare comună al sfatului popular care urma să fie subordonat *Consiliului*. În același context cerea ca în fiecare comună să se înființeze și o unitate a gărzii naționale slovace, care avea obligația să vegheze asupra siguranței și ordinii publice. În ianuarie funcționau deja 342 de unități și activitatea lor era condiționată în mare măsură prin cerințe și nevoi locale, uneori de dimensiuni politice și sociale. Sfaturile populare au reușit să elimine parțial și activitatea Republicii Sfaturilor din Slovacia de est, creată la 4 noiembrie 1918 și nu a avut sorți de izbândă nici Republica Populară Slovacă proclamată la 11 decembrie 1918 la Košice. Ambele erau sprijinite de guvernul maghiar și scopul lor era fărâmițarea unității teritoriale a Slovaciei. Nu erau susținute de populație și existența lor s-a încheiat prin intrarea unităților militare cehoslovace în regiune.

Activitatea sfaturilor populare locale, chiar puțin haotică, era și utilă. Ele au organizat aprovizionarea, au oprit exportul alimentelor, au verificat transportul acestora și împărțirea lor în rândul populației, la fel ca și stabilirea prețurilor; au oprit și mobilizarea armatei ordonată de guvernul Károlyi, au înlăturat funcționarii publici compromiși - notari, preoți, învățători. S-au îngrijit de răspândirea limbii slovace ca limbă oficială în viața publică, de funcționarea școlilor, editarea ziarelor. Ordinul de desființare a acestor organisme locale s-a publicat în țările cehe în decembrie 1918, în Slovacia cu o lună mai târziu, fiindcă ministerul lui Šrobár mai avea nevoie de ele. Mai mult decât atât, ele au funcționat și după publicarea ordinului, mai cu seamă acolo unde nu s-a reușit înnoirea organelor conducerii de stat. Chiar dacă funcționarea sfaturilor populare locale era de scurtă durată, populația Slovaciei, prin susținerea lor, se declara de acord cu noul stat. Desființarea lor timpurie a dus la trezirea din starea de idealizare a situației.

Desființarea *Consiliului Național Slovac* a avut consecințe serioase. Prin acest act a dispărut singurul organ central național și politic slovac, care putea să devină baza instituțională în cadrul noii situații statale. Împotriva desființării *Consiliului* s-a declarat numai Ján Drobný, articolul său nefiind însă publicat în *Národné noviny*. A fost publicat numai articolul moderat al lui Štefan Krčméry, care și-a exprimat cu această ocazie părerea că sfaturile populare ar trebui transformate în comitete locale pentru Matica Slovenská.

Consiliul Național Slovac a fost înlocuit încă din martie de *Consiliul Național Cehoslovac*, care a urmărit ideea unității popoarelor ceh și slovac, introducându-o în practică. Experiența dobândită în anul 1918 de *Consiliul Național Slovac* - cea pozitivă și cea negativă - au devenit parte integrantă a conștiinței naționale istorice și politice a societății slovace. Generația noilor politicieni formată în timpul primei Republici cehoslovace a putut să se bazeze pe această experiență în momentele hotărâtoare ale luptei împotriva nazismului în timpul celui de al doilea război mondial.

MARIA KRAJČOVIČOVÁ

THE SLOVAK NATIONAL COUNCIL

SUMMARY

The autor deals with the idea of the reconstitution of the Slovak National Council, idea publicly manifested in March 1918. The Council was to play a fundamental part as supporter of the Slovak people in Hungary, with the right to represent it as a superiour political body.

After the birth of the Checkoslovak Republic, the Slovak National Council was replaced, in March 1919, by the Checkoslovak National Council.